

УДК: 821.163.42.09 Ујевић Т.(082)(049.32)

82.09(082)(049.32)

DOI: 10.55302/PS24222135i

**РЕГИОНАЛНИ ДИЈАЛОЗИ О ТИНУ УЈЕВИЋУ – БЕОГРАДСКИ
ПРИЛОГ**

(А(тра)кција Ујевић. Авангарда, ангажман и револуција у делу Тина Ујевића. Ур. Бојан Јовић и Бојан Чолак. Београд: Институт за књижевност и уметност, 2022, 378 стр.)

Јована Иветић

Институт за књижевност и уметност, Београд

**REGIONAL DIALOGUES ON TIN UJEVIĆ – A BELGRADE
CONTRIBUTION**

(A(tra)kcija Ujević. Avangarda, angažman i revolucija u delu Tina Ujevića. Ur. Bojan Jović i Bojan Čolak. Beograd: Institut za književnost i umetnost, 2022, 378 str.)

Jovana Ivetić

Institute for Literature and Arts, Belgrade

Током неколико протеклих година организован је низ критичких разговора о делу Аугустина Тина Ујевића. Научни скупови одржани у Загребу (2017) и Београду (2018) још један су резултат сарадње Института за књижевност и уметност у Београду са Филозофским факултетом Свеучилишта у Загребу. Овог пута, она је усмерена ка промишљању аутора који су, како се наводи у уводној речи, „уједињавали југословенски културни простор у раздобљу прве заједничке државе и након њега“. Јединствена појава Тина Ујевића прва је међу оваквим фигурама.¹ Научни скупови симболично су организовани током годишњице ауторовог рођења и објављивања *Лелека себра*, а

¹ Заједничко промишљање „атракције Ујевић“ можда је назначено у билатералном пројекту и, потом, зборнику *Модернизам и авангарда у Југословенском контексту II*, у којем су Ујевићу посвећена чак три рада аутора Биљане Андоновске, Томислава Брлека и Славена Јурића. Поред ових радова, у скорије време је пажња истраживача у Србији посвећена Ујевићевој вези са београдским надреалистима, у студији *Recherches sur le surréalisme* Јелене Новаковић, док је монографија Љиљане Ђурђевић Стојковић (*Песничке џрозе Тина Ујевића*) посвећена жанровски хибридном делу Тиновог опуса.

упоредо са емитовањем документарног биографског серијала *Тин – 30 година њујоркања*, који су реализовали ХРТ и РТС.

На основу београдског скупа, у 2022. години објављена је књига *А(џ)ра)кција Ујевић. Авангарда, ангажман и револуција у делу Тина Ујевића* у издању Института за књижевност и уметност, под уредништвом Бојана Јовића и Бојана Чолака. На основу загребачког скупа објављен је близаначки зборник *Ја као своја слика. Дискурзивности и концепции ауторства Тина Ујевића* у издању Хрватске свеучилишне накладе, који су уредиле Марина Протрка Штимац и Андреа Ризнар. Дијалог о Ујевићу био је усмерен на недовољно проучене аспекте његовог дела – есеје, фелтоне, аутобиографске и дневничке записе, полемике, писма, критике и слично. Зборник се састоји од пет тематских целина, које се сужавају од најширег компаративног захвата ка стилистичким анализама. Посебан низ питања посвећен је Ујевићевом месту и значају његовог стваралаштва у међуратном југословенском простору, те повезаности са књижевницима и покретима.

Целине зборника удубљују се на неколико начина у компаративне перспективе које омогућава ауторов опус. Прва целина, чије радове потписују Александар Петров, Бојан Јовић, Бојан Чолак и Марина Протрка Штимац, обележена је широким контекстуализацијама његовог лика, дела и утицаја – од књижевности изгубљене генерације до специфичног присуства у српској авангарди. Доносећи *ad hoc* критичко издање, тј. Реконструкцију измена у раним збиркама, Александар Петров доводи дистопијски аспект Ујевићеве поезије у везу са романима и поезијом писаца изгубљене генерације. Бојан Јовић прати књижевно-историјско и поетичко присуство Ујевићеве културне фигуре и његове књижевности у српској авангарди, као и авангарду у Ујевићевом делу кроз неколико чинилаца: групна сврставања и јавне наступе, (заједничке) издавачке подухвате, присуство у пародијама, ликовним и књижевним карикатурама, или учешће у полемикама о поетичким питањима сопствене и авангардне поезије. Бојан Чолак повезује песничку употребу топоса златног доба са Ујевићевом перцепцијом актуелног политичког стања,

обликовану смењивањем активистичког и пасивног начела, сатире, ироније, хумористичког тона и алтруизма. У склопу овог топоса косовска традиција препозната је као етички и активистички идеал у борби против Аустроугарске монархије. Последњи рад у целини сагледава тему тела код Ујевића као агенс политичког деловања и мишљења; тело као песничка тема надовезано је на ауторов активизам. Оно функционише и на фону полемике са биографизмом који се његовој поезији приписује, будући да Ујевић поезијом обестељује аутора, умножава његово тело, и изједначава песнички субјект са телом.

Друга целина усмерена је на различите филозофске, идеолошке и политичке дискурсе. Радови Миреле Дракић, Гордане Црнковић, Љубице Јосић и Марије Митровић доносе пет уже постављених читања прозе и поезије, те будистичких, еколошких, друштвеноисторијских и политичких идеја, махом у есејистици и документарној прози и политичком деловању Тина Ујевића. У есејима *Скалпел каоса* Мирела Дракић проналази технике којима се подривају уврежени интерпретативни оквири Ујевићевог дела, а који су повезани са његовом концепцијом уметности и времена. Есеји о Толстоју и Гандију, те Буди и Патанђалију прочитани су из савременог тренутка антропоцене, односно периода људског утицаја на екосистем планете. Простор и мотив Далмације у раној фази Ујевићевог стваралаштва обликује се као имагинарна картографија у визијама словенског уједињења. Анализа фелтона у *Јадранској њоши* доноси Ујевићеве поетичке увиде о односу књижевности према другим уметностима, односу оригиналности према наслеђивању конвенција, песничству у доба почетка глобализације и о авангардним покретима. Марија Митровић сагледава Ујевићева експлицирана промишљања и дефинисање односа према природи у низу међуратних есеја и кроз његово песничко дело: у питању су стапање са околином, брисање фигуре уметника и улога колектива у његовој егзистенцији.

Средишња целина сужава компаративну оптику на поједине Ујевићеве савременике, док се четврта тиче његовог односа према низу европских аутора, у распону од класика до авангардиста. У трећој целини, чије радове потписују Роберт Ходел, Ива

Тешић, Горан Коруновић и Лујо Парезанин, упоређене су модернистичке слике уметника Тина Ујевића и Иве Андрића. Једна анализа посвећена је Ујевићу у рецепцији Станислава Винавера – од јавне полемике до пародије у *Новој њанџологији*. Ујевић је потом сагледан упоредно са поезијом Александра Вуча на основу односа према индивидуализму и колективизму као регулативним начелима саморазумевања и аутофигурације. Неоили поставангардно стваралаштво Јосипа Севера такође призива Ујевићеве поступке.

Четврта целина садржи текстове Сање Роић, Јелене Новаковић и Томислава Брлека и Адријане Видић о Ујевићевом читању и тумачењу италијанске, француске и руске књижевности, те о њиховој компарацији са словенским ауторима. Ујевићево тумачење симболисте Емила Верхарена одражава његову сопствену аутопоетику и служило му је као повод за размишљање о релативности периодизација, у које се и сам тешко уклапао. Ауторово писање о првим италијанским авангардама уједно представља његово тумачење српске авангарде, будући да између њих проналази спону преко фигуре Ђорђа де Кирика. Ујевићева есејистика о Достојевском, са треће стране, показује блискост са идејама које у слично време износи Бахтин.

Закључна целина зборника доноси стилистичке и версолошке анализе Крешимира Багића, Дубравке Богутовац, Андреје Ризнар и Сање Париповић Крчмар. Међу парадигматичним стилским и реторичким фигурама посебно се истичу метафоризација, епидеикса и синеглоха, која представља и конститутивно начело збирке *Жедан камен на стијегенцу*. Ујевићеве метричке концепције из текстова о књижевности у сагласју су са његовом поезијом, а доведене су у везу и са авангардним тенденцијама. Нарочито је индикативан прилог уз текст Крешимира Багића – одломак „Ујевићевог поетског речника“ са објашњењима особене Ујевићеве лексике.

Скупови посвећени Аугустину Тину Ујевићу и истоимени зборници обогатили су јужнословенску компаратистику десетинама прилога еминентних слависта подељених у два зборника радова. Зборник Института за књижевност и уметност показује

размере Тиновог дела у оквирима европске и светске књижевности. Док једним делом припада изгубљеној генерацији и активно тумачи неколико рукаваца европске авангарде, Ујевић и сам постаје поетички учесник неколиких покрета. Кроз зборник се лајтмотивски потврђује важност Ујевићеве прозе за целовито разумевање његове поетике. Ујевићева свестраност условила је сагледавање идејних веза његових текстова са неколико филозофских и политичких струја. Проучавање његовог дела нужно је обухватило проучавање савременика, лектире, бројних покрета и поетика, што је све на нов начин осветљено и уважено. Посебно битно запажање, присутно у више радова, тиче се ауторовог отпора биографизму и његовог деконструисања биографских тумачења различитим песничким и текстуалним стратегијама које постају видљивије након тумачења његове прозе. Зборник потврђује и реконструира слику Ујевића коју је дао Тодор Манојловић: као једне гравитационе теже и атракције како своје епохе, тако и савременог тренутка.